

DOI No: [http:// http://dx.doi.org/10.14225/Joh304](http://dx.doi.org/10.14225/Joh304)

YAZARIN NİYETİ-OKURUN BEKLENTİSİ ÇATIŞMASINDAN DOĞAN İHMALE VE İSTİSMARA MARUZ KALAN BİR ÇOCUĞUN ROMANI: KÜÇÜK PAŞA

Nuran ÖZLÜK*

Özet

Ebubekir Hâzım Tepeyran, 1910 yılında yayımladığı Küçük Paşa'yı Anadolu insanının dramını gözler önüne sermek niyetiyle yazmıştır. Ancak şartların da etkisiyle okurun beklentisine cevap veremeyen eserini dil, üslup ve muhteva bakımından gözden geçirerek üzerinde önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler, metnin anlamının yazarın niyetini aşmasına ve okuyucu nezdinde Anadolu insanının dramından çok eserin başkahramanı Küçük Paşa'nın/Salih'in dramının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada Küçük Paşa, yazarın niyeti, okurun niyeti, metnin anlamı bağlamında ele alınarak köylülerin yürek parçalayan alinyazısının değil Salih'in alinyazısına, ihmale ve istismara uğrayan bir çocuğun alinyazısına nasıl dönüştüğü irdelenmiş ve tüm boyutlarıyla ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ebubekir Hâzım Tepeyran, Küçük Paşa, çocuk ihmali ve istismarı.*

A Novel “Küçük Paşa”, Which Is Emerged Because Of The Conflict Between The Intention Of The Writer And The Expectation Of Reader, Of A Kid Who Was Neglected And Abused

Abstract

In his book Küçük Paşa which was published in 1910 Ebubekir Hâzım Tepeyran intended to bring out the tragedy of Anatolian people. However important changes were made by Tepeyran by reviewing the content and manner since the book did not satisfy the expectation of readers. As a result of this, meaning of the text changed beyond the

---

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

intention of writer and tragedy of the Küçük Paşa who is the main character of the book came in forefront more than the tragedy of Anatolian people in the eyes of the readers. In this work Küçük Paşa novel is treated in the context of the intention of the writer, intention of the readers and the meaning of the text. How it turns from the hearth rending faith of villagers to the faith of Salih who was neglected and abused is explicated and revealed in all aspects.

Key Words: *Ebubekir Hâzım Tepeyran, Küçük Paşa, child neglect and abuse.*

Giriş

Modern devirlerin güçlü ve etkili anlatım türü olan roman, doğası gereği sanat metnidir. Yazarın edebî kudreti bir romanı sıradan ya da şaheser addedilmesinde asıl unsurdur. Öğretici metinlerde yazarın eserini kaleme alma niyeti net iken edebî metinlerde bu netlik her zaman söz konusu değildir. Sanatçılar “Niçin yazıyorsunuz?” sorusuna farklı cevaplar verirler. Sebebi ise her yazarın hayata bakışı, onu algılayışı ve bunu eserine yansıtmada değişik yollar tercih etmesidir. Niyet ne olursa olsun romanın insanı/hayatı anlattığı bir hakikattir. Roman “Özel maksatla hayattan seçilmiş bir parçadır.”¹

Yazarın niyeti doğrultusunda vücuda getireceği eserde kahramanlar ve özellikle başkahraman yazar tarafından idealize edilsin veya edilmesin oldukça önemlidir. Çünkü bütün roman kişileri yazarın niyetini ortaya koymakta rol almaktadırlar. Kahramanlar dışında romanda bulunan canlı, cansız bütün varlıklar yazarın niyetine hizmet ederek işlevsel hâle gelirler. “Bir anlatı her zaman için yalnızca işlevlerden oluşmuştur, onda her şey değişik derecelerde anlam taşır.”² Niyet ile ilişkilendirilecek her unsur yazarın koordine gücü ile doğru orantılıdır.

Yazarın niyetinin dışında okuyucunun bir eseri seçme/okuma niyeti, beklentisi de söz konusudur. Yeni şeyler öğrenme, keyif alma; tarihî, dinî, fikrî olaylara, psikolojik tahlillere karşı merak vb. “Kurmaca yapıtlar okumaktan vazgeçmeyeceğimiz çünkü onlarda yaşamımıza bir anlam verecek formülü aramaktayız.”³ Edebî hermeneutiğin bir parçası olan alımlama estetiği, yapısalcı

---

¹ René Wellek, Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, Çev. Ahmet Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 290.

² Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 1993, s. 89.

³ Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, Çev. Kemal Atakay, 3. bs., Can Yayınları, İstanbul, 1996, s. 158.

ve yeni eleştiri⁴ anlayışının kabul ettiği anlamın metinde hazır bulunduğu görüşüne karşılık okuru merkeze alan kuramlardandır. Alımlama estetiğinde okur edilgin değil, etkindir.

Umberto Eco *Yorum ve Aşırı Yorum* adlı eserinde metnin niyetinden de bahseder. Canlı bir varlık olmayan ve yazar tarafından şekillendirilen metnin niyeti tartışmalı bir konu olsa da yazarın niyeti (intentio auctoris), okurun niyeti (intentio lectoris), metnin niyeti (intentio operis) birbiriyle örtüşmeyen farklı okumaları da beraberinde getirir.⁵ Gadamer, metnin anlamının her zaman yazarın niyetini aştığı, anlamının ise aynı zamanda yorumlama olduğu görüşündedir.⁶

Bir yazarın eseri için şunu söylemek istedim, bunu vurgulamak istedim, demesi; kendi eserini nasıl yorumladığını gösterir. Ancak bazen yazarın niyeti ile okurun beklentisinin çatışması sonucunda sanatçı, yapıtını tekrar gözden geçirerek hedef kitesini memnun etmeye çalışır. Bunun sebepleri kişiden kişiye değişse de yazarın bu eylemi başlangıçtaki niyetinden sapmalarla sonuçlanabilir.

Türk edebiyatında bazı romancılar bazen okurun talebi bazen de nisyana terk edilme korkusu ile eserlerini gözden geçirmişlerdir. Bunda harf devriminin de büyük etkisi olmuştur. Yazarın şahsi müdahalesi ile vücuda gelen eserde yazarın niyeti ile ortaya çıkan metnin niyeti ya da metnin anlamında büyük farklılıkların olduğu romanlardan biri Ebubekir Hâzım Tepyran'ın *Küçük Paşa*'sıdır.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ferdî konuları işleyen, dil ve üslup bakımından Servet-i Fünûn'un bir devamı niteliğindeki Fecr-i Âtî romanlarıyla birlikte sosyal hayata, toplumun sorunlarına yönelen, konuşma dilini esas alan yeni anlayışla romanlar vücuda getirilmiştir.⁷

---

⁴ Kuramlar konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 14. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2005. Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı*, Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

⁵ Umberto Eco, *Yorum ve Aşırı Yorum*, Can Yayınları, İstanbul, 2008, s. 38.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Hans Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, 1.Cilt, Çev. Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008. Hans Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, 2.Cilt, Çev. Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2009. Burhanettin Tatar, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti (Gadamer Versus Hirsch)*, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.

⁷ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 179.

Dönemin yazarlarından Niğde'nin Tepeviran semtindeki Yenice Mahallesi'nde dünyaya gelen,⁸ görevi dolayısıyla Anadolu'yu ve Anadolu insanını yakından tanıma ve gözlemlene imkânı bulan Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın *Küçük Paşa'sı*, Nabizade Nâzım'ın *Karabibik*'inden sonra köylünün hayatı ve sorunları⁹ üzerinde duran ikinci önemli yapıttır.¹⁰

Yayımladığı devirde dikkat çekmeyen ancak Cumhuriyet Dönemi yazarlarının Anadolu gerçeklerine yönelmeleriyle “yeniden keşfedilen” ve üzerinde durulmaya başlanan *Küçük Paşa*,¹¹ “zayıf kurgusuna rağmen

---

⁸ *Canlı Tarihler 1: Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın Hatıraları*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1944, s. 7.

⁹ Tanzimat Dönemi'nde Fransa'da romantizmin öncüsü yazarlarda görülen tabiata yönelme; bizde de köye, köy tabiatına gidış fikrini uyandırmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Letâif-i Rivayat* serisinde neşrolunan “Bir Gerçek Hikâye” ve “Bahtiyarlık”, edebiyat tarihimizde köyden söz eden ilk hikâyelerdir. (Ahmet Mithat, *Hayret/Bahtiyarlık*, Haz. Nuri Sağlam, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000. Ayrıntılı bilgi için bk. Orhan Okay, “Türk Romanına Köy Mevzuunun Girişinde Unutulan Bir İsim: Ahmet Mithat Efendi”, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990, s. 314-330.) Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*'inde de köy ve köy hayatı hakkında bahisler vardır. (Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005. Ayrıntılı bilgi için bk. Zeynep Kerman, “Samipaşazade Sezai'de Köy ve Köylü”, *Hareket*, S. 2, Nisan 1979, s. 48-51.) Nabizade Nâzım, *Karabibik*'inde Anadolu köyüne realist bir bakış açısı ile yaklaşarak mekân-insan ilişkilerine, geçim şartlarına, şive taklitlerine yer vermiştir. (Nabizade Nâzım, *Karabibik*, Kaşbar Matbaası, İstanbul, 1890. Bu eserin geniş tahlili için bk. Mehmet Kaplan, “Karabibik”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1*, 3. bs. Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, s. 384-393. Türk Romanında köy ve köye açılma hakkında ayrıntılı bilgi için bk. M. Fatih Andı, “Türk Romanında Köy ve Kemal Tahir”, *Sosyoloji Yıllığı-Kıtap 11-Baykal Sezer'e Armağan*, İstanbul, 2004, s. 510-520.) Mehmet Celâl'in *Cemile*, *Elvâh-ı Sevda*, *Küçük Gelin* ve *İsyan* adlı romanlarında, köyün tabiat güzelliği içerisinde yaşayan sıradan ve sıkıntılı uzak insanların hayatları ele alınır. (Mehmet Celâl, *Küçük Gelin*, Haz. M. Fatih Andı, Enderun Yayınları, İstanbul, 1995. Mehmet Celâl'in söz konusu romanları için bk. M. Fatih Andı, “Türk Romanında Köye Açılma ve Mehmet Celâl'in Romanları”, *Edebiyat Araştırmaları-1*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 71-83.) Mizancı Mehmet Murat'ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* adlı romanının yalnızca bir bölümünde köye yönelme olsa da dönemi içinde diğer eserlerden ayrılarak Anadolu'ya az da olsa değinmiştir. (Mizancı Mehmet Murat, *Turfanda mı yoksa Turfa mı*, Haz. Birol Emil, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.) Cumhuriyet Dönemi'ne kadar geçen süre zarfında işlenen sosyal konular arasında da Anadolu vardır. Bu çalışmada ele alınan Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın *Küçük Paşa'sı* (1910) dışında Halide Edip Adivar'ın *Yeni Turan*'ı (1912), Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri* (1919), Ömer Seyfettin'in *Yalnız Efe'si* (1919), Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu'su* (1922) mezkûr eserlerin ön planda olanlarıdır. (Köy romanı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, 3. bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.)

¹⁰ Ramazan Kaplan, *a.g.e.*, s. 44.

¹¹ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar (1859-1910)*, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1965, s. 333.

gözlemlerden gelen gerçekçiliği ile gelecekte Anadolu ile karşılaşanların maruz kalacakları kültür şokunun bir habercisidir.”¹²

1910 yılında yayımlandığı şekliyle yukarıdaki özellikleri bünyesinde taşısa da hem harf devrimi hem de eleştiriler yüzünden Tepeyran, *Küçük Paşa*’yı mümkün olduğu kadar yenileştirmeye karar vererek terkipleri bozmuş, Arapça ve Farsça kelimeleri uygun Türkçe karşılıklarını ile değiştirmiş, bazı eleştirilenlerin sadet harici gördüğü sayfaları/fıkraları bir “baltalama ameliyesi”¹³ ile çıkararak neredeyse eserin altıda birini dışarıda bırakmıştır.¹⁴

Pek çok yazarın aksine Tepeyran, *Küçük Paşa*’yı kaleme alma niyetini ve okurdan beklentisini eserinin birinci baskısında dile getirir: “Küçük Paşa bir hikâye diye okunur ise sanat nokta-i nazarından pek çok uyûbu vardır, onu Anadolu mecmua-i tesaviri diye okumak gerekir. Fakat ben o sadet haricindeki hakikatleri, -renk-amiz kelebek ölüleri ile yapılip temaşası bais-i inşirah değil, mucib-i hüzn olan levhalar kabilinden bir ziyet olmak üzere- bu hikâyeyi tezyin için değil, muhayyel hikâyeyi o hakiki elvah-ı facianın hatırı için yazdım diyemez miyim? Anadolu köylerinin, bütün Osmanlı köylerinin, bütün vatan-ı Osmani temellerinin sernüvişt-i dilhıraşına müteallik sözler Küçük Paşa’nın, bir köylü çocuğun muhayyel sergüzeştinden ziyade dikkatle okunacağını bittabi ümit ederim.”¹⁵

Köylünün çektiği sıkıntıları sağlıktan eğitime, vergiden asker alımına kadar ele almaya çalışan yazarın eseri yeni hâliyle Anadolu’nun yürek

---

¹² İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*, 3. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s. 387.

¹³ Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Küçük Paşa* “Bir İzah”, 2. bs., s. 3.

¹⁴ Tepeyran, *Küçük Paşa*’yı yaptığı değişikliklerden sonra Feridun Ankara’ya verdiğini ifade eder. (Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Küçük Paşa* “Bir İzah”, 2. bs., İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 3.) Torunu Oktay Akbal ise eserin 3. baskısına eklediği “Küçük Paşa Anıları” bölümünde ağır dilinden dolayı eseri bugünkü Türkçeye çevirmek lazım geldiğini, Halit Ziya’nın da sadeleştirmeye başvurduğunu söylemesine rağmen Tepeyran’ın karşı çıktığını söyler. Yıllar sonra Feridun Ankara’nın *Küçük Paşa*’yı sadeleştirerek Hâzım Bey’e incelemesi için gönderdiği metni büyükbabasının pek beğenmemesi üzerine Akbal, sadeleştirme işini birlikte yapmalarını yer yer Ankara’nın kilerden de yararlanmalarını teklif eder. Tepeyran kabul eder. Birçok bölümü atar. Akbal’a göre bunlar romanın akışını bozsa da yüzyılın başında askere alma, askere giden kişinin ailesinin durumu gibi mevzuların Anadolu köylerinin gerçekliğini yansıttıklarından belgesel bir değer taşımaktadırlar. Yayın aşamasında yaşanan sıkıntılar, müsveddelerin kaybolması gibi sebeplerle son bölüm yeniden yazılır (Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Küçük Paşa*, 3. bs., De Yayınevi, İstanbul, 1984.) Bu çalışmada yazarın şekillendirdiği eserin söz konusu 2. baskısı esas alınmıştır.

¹⁵ Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Yeni Şeyler, Birinci Cilt: Küçük Paşa*, Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1326/1910, s. 7.

parçalayan alinyazısını aktarmaktan çok bir çocuğun alinyazısını gözler önüne sermektedir. Ortaya çıkan metin, yazarın niyetini aşarak ihmal ve istismara maruz kalarak can vermesine sebep olan bir köylü çocuğun, Küçük Paşa/Salih'in, dramı şeklinde algılanmasına/yorumlanmasına yol açmıştır.

Çocuk ihmali ve istismarı insanlık tarihi kadar eskidir. 1985 yılında Dünya Sağlık Örgütünce (WHO) yapılan tanıma göre bir yetişkin, toplum ya da ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlara çocuk istismarı denir. İstismara sebebiyet veren davranışın çocuk tarafından algılanması ya da yetişkinin bunu bilinçli yapması şart değildir. Aslolan yetişkinin niyetinden çok davranışın çocuk üzerindeki tesiridir.

Çocuk istismarı; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ekonomik istismar başlıkları altında incelenmektedir.¹⁶ Konumuzu ilgilendirenler fiziksel ve duygusal istismardır.

Fiziksel istismar, çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve kaza yaralanmaları dışında vücutta iz bırakan şiddete maruz kalmasıdır.

Duygusal istismar, bakmakla yükümlü kişiler tarafından çocuğun olumsuz olarak etkilendiği tutum ve davranışlara maruz kalması ve/veya gereksinim duyduğu sevgi, ilgi, bakımdan mahrum bırakılmasıdır. Çocuğa bağırma, küfretme, çocuğu önemsememe, değersiz görme, aşağılama, küçük düşürme, yalnız bırakma, reddetme, bağımlı kılma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, aşırı koruma, çocuğun üzerinde aşırı baskı ve otorite kurma, duygusal ihtiyaçlarını karşılamama, çocukla alaylı konuşma, çocuktan yaşının üzerinde sorumluluklar bekleme ve kardeş ayrımı yapma görülen duygusal istismar türleridir.¹⁷

İhmal ise bakmakla yükümlü kişilerin çocuğu koruma, besleme, giydirme, sağlık ve eğitim konularında üzerine düşen görevi yapmamaları/gereğince yerine getirmemeleridir.

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran temel fark, istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır.¹⁸

---

¹⁶ Ercüment Aksoy, Gürsel Çetin, Mehmet Akif İnanıcı, Oğuz Polat, M. Şevki Sözen, Fatih Yavuz, "Çocuk İstismarı ve İhlali" <http://www.ttb.org.tr/eweb/adli/7.html>

¹⁷ Güven Bahar, Haluk A. Savaş, Aynur Bahar, "Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme", *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12), 2009, s. 58.

¹⁸ Ebru Turhan, Özlem Sangün, Tacettin İnandı, "Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi", *Sted*, 15 (19), 2006, s. 154.

UNICEF'in tanımına göre duygusal istismar ve ihmal; çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının sürekli kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklarla bağlantıdan sürekli yoksun bırakılması, terk etme ile tehdit edilmesi, çocukta yaşına ve gücüne uygun olmayan isteklerde bulunulması ve çocuğun topluma aykırı düşen bakım yöntemleri ile yetiştirilmesidir.¹⁹

Türk romanında *Küçük Paşa*'dan önce özellikle çocuk ihmali ve istismarına yönelik olmasa da anne, baba, üvey anne, üvey baba, cariyeye, mürebbiye gibi çocuğun üzerinde çeşitli sebeplerle yükümlülüğü bulunan yetişkin karakterlerin/kahramanların yanlış/eksik tutum ve yönlendirmeleri yüzünden çocukların karşılaştıkları sıkıntıları işleyen eserler kaleme alınmıştır. Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*²⁰ında üvey baba Hacıbaba'nın Fitnat'ı okutmaması, evden dışarı çıkmasına izin vermemesi, istediği adamla evlenmeye zorlaması, Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ile Rakım Efendisi*²¹nde Mustafa Meraki Bey'in Felatun'u, *Çengi*²²de Saliha Molla'nın Daniş'i, Canberd'in Melek'i; *Jön Türk*²³te Kâzım Bey ve Sezadil Hanım'ın Ceylan'ı, Namık Kemal'in *İntibah*²⁴ında babasının Âli Bey'i eğitim konusunda ve hayata hazırlamada yetersiz kalması, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*²⁵nda Bihruz'un babasının memuriyeti sebebiyle iyi tahsil ve terbiye görememesi, Fatma Âliye Hanım'ın *Muhadarat*²⁶ında Sai Efendi'nin genç ve güzel karısının cazibesine kapılıp, her sözüne inanıp kendi çocuklarını perişan etmesi, bu kadından olan çocukların ise annelerinin eğlence düşkünlüğü yüzünden ilgisiz büyümesi, *Aşk-ı Memnu*²⁷da Firdevs Hanım'ın bencilliği sebebiyle anne sevgi ve şefkatinden uzak kalan Bihter'in yanlış seçimleri, Hüseyin Rahmi'nin *Mürebbiye*²⁸sinde Dehri Efendi'nin çocukları Şemi'yi derslerini yapamadığı için dövmesi, Nezahat ve Vahip'in mürebbiyesinin

¹⁹ Ebru Turhan vd., *a.g.y.*, s. 154.

²⁰ Şemsettin Sami, *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, Haz. Mehmet Emin Ağar, Enderun Yayınları, İstanbul, 1990.

²¹ Ahmet Mithat, *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, Haz. Tacettin Şimşek, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

²² Ahmet Mithat, *Çengi/Kafkas/Süleyman Musli*, Haz. Erol Ülgen, M. Fatih Andı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

²³ Ahmet Mithat, *Jön Türk*, Haz. Osman Gündüz, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

²⁴ Namık Kemal, *İntibah*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

²⁵ Recaizade Mahmut Ekrem, *Araba Sevdası*, Haz. Hüseyin Alacatlı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

²⁶ Fatma Aliye Hanım, *Muhadarat*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1996.

²⁷ Halit Ziya Uşaklıgil, *Aşk-ı Memnu*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1945.

²⁸ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Mürebbiye*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1966.

hataları, *Metres*²⁹'te Firuze Hanım'ın oğlu Hami'ye aşırı düşkünlüğü hasebiyle yorulmasını, zorlanmasını istememesi, özel hocaları çocuğun isteklerine uyma zorunda bırakarak çocuğun yanlış söylediklerini doğru kabul ettirmesi söz konusu romanlara örnek teşkil etmektedir.

Ancak bu romanlarda çocuk ihmali veya istismarı başkahramanlar hakkında bilgi verilirken geri dönüş veya özetleme tekniği ile anlatılırken, anlatı zamanında aktarılan olay/durum ise başkahraman hakkında ise *Küçük Paşa*'daki kadar yoğun değildir ya da başkahraman dışındakilerle ilgilidir. *Küçük Paşa*, hem Salih'in başkahraman olması hem eserin başından sonuna kadar çocuğun dokuz buçuk yıllık hayatının işlenmesi hem de bu süre zarfında ihmali, fiziksel ve duygusal istismarın hemen bütün örneklerine rastlanması açısından önemlidir.

***Küçük Paşa*'da Çocuk İhmali ve İstismarı**

Küçük Paşa'da Salih'in kırk günlük iken başlayan ve dokuz buçuk senenin sonunda ancak ölümü ile nihayetlenen ihmali ve istismara uğramasının müsebbipleri kasıtlı ya da kasıtsız ona bakmakla mükellef olan bütün yetişkinlerdir.

Nişantaşı'ndaki sadrazam konağında Dilaver Bey ve Nüzhet Hanım'ın dünyaya gelecek çocukları için köyden muayenesi yapıldıktan sonra getirtilen Selime'nin "soluyan bir bohça gibi birçok bezlere sarılmış"³⁰ oğlu Salih'in kısacık hayatında yaşayacağı sıkıntılar, Haldun'un doğumu ile başlar. Nüzhet Hanım'ın emri üzerine ileride tamamen kesilmek şartıyla Salih şimdilik yirmi dört saatte iki defa emzirilecek, diğer vakitlerde inek ve keçi sütü ile beslenecektir. Salih verilen sıcak, soğuk bazen bozuk sütlere karşın Haldun'dan daha sağlıklı ve güçlüdür. Yazar bunu Salih'in çok küçükken Selime'nin çiğneyerek "iğrenç" bir merhem hâline getirdiği ve bir tülbent parçası içine koyduğu sormuk adıyla ağzına soktuğu ve saatlerce emdirip avuttuğu kurum üzüm usaresinden faydalanmış olmasına bağlar. Salih, tabii hakkı olan anne sütünden önce kademeli, sonrasında ise tamamen mahrum bırakılır ve köyden gelerek böyle şaşalı bir konak hayatını gören annesi Selime bu emre itaatsizlik etmez.

Salih, konakta sütkardeşi ile birlikte büyürken Haldun'a yapılan muamele "eşit olmamak şartıyla" Salih'e de yapılır. Yazarlar çoğunlukla vücuda

²⁹ Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Metres*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1945.

³⁰ Tepeyran, *Küçük Paşa*, s. 15.

getirdikleri biçare kahramanlarını çeşitli sebeplerden dolayı bir noktaya kadar korumaya eğilimlidirler. Mesela Salih ve Haldun'dun müsavi olmamak kaydıyla aynı muameleye tabi olması gibi Halit Ziya Uşaklıgil'in "Ferhunde Kalfa"sında da "Ferhunde evin bir kızı gibidir. Onun için Hasna'ya ne yapılırsa mutlaka bir aynı, biraz daha muhtasar, biraz daha hafif olarak Ferhunde'ye de yapılırdı; hiç olmazsa itibarıyla bir karabet, bir müşabehet gözetilir. Hasna'ya bir bayram için mesela pembe ipekten bir kumaş alınırsa Ferhunde için bir yünlü yahut bir basma fakat her hâlde pembe bir şey alınırdı..."³¹ Burada da özde değil şekilde/görünüşte eşitlik sağlamaya çalışma söz konusudur.

Haldun, iki yaşında süttten kesilse de sütannesine çok alıştığından Selime konakta kalmaya devam eder. Haldun yirmi aylık iken babası Dilaver Bey mirliya rütbesine yükseldiğinden konakta Dilaver Bey'in ağabeyi Suat Paşa'ya "Büyük Paşa" denmeye başlanır. Haldun, Suat Paşa'ya "Paşa Baba" dediği için onu taklit eden Salih de aynı şekilde seslenir. Suat Paşa'nın eşi Naime Hanım bundan oldukça rahatsız olur. Suat Paşa ise hem önceki hem de şimdiki eşinden çocuk sahibi olamadığından, "baba olma iştiyakini okşadığından" bu hitap çok hoşuna gider. Bir akşam Haldun, Suat Paşa'nın kucağına atılınca Salih de aynısını yapar. Kolundan tutulduğu gibi sürüklenerek kapıdan çıkarılmakta iken Salih gitmek istemez ve ağlar. Bu durum Paşa'nın hassas kalbine dokunur. Köylü, şehirli bütün insanların Allah indinde bir olduğunu, bundan böyle çocuğun yanına girip çıkmasına karışılmamasını, "Paşa Baba" demesine ses çıkarılmamasını söyler ve konaktakilerin şahitliğinde Salih'i evlatlığa kabul ettiğini bildirir, hakkında öz evladı gibi muamele edilmesi ister. Naime Hanım, başına soğuk su dökülmüşe döner, kırgınlığını belli etmeyerek yapmacık bir sevinçle Salih'i kendisinin de evlat kabul ettiğini dudakları titreyerek söyler. O gecedden sonra cariyeler, uşaklar ve annesi Selime, köylü/asker Ali'nin oğlu Salih'e Salih Bey demeyi edep ve terbiyenin gereği sayarlar: "Anadolu'nun en kötü, en küçük bir köyünde Selime gibi bir kadından doğup da böyle büyük bir konağın 'Küçük Bey'i olmak, Rumeli'nin küçük bir kasabasında dünyaya gelip de Mısır'a hidiv olmak kadar nadir bir talih lütfü"³²dur.

Paşa'nın evlatlığa kabulünden sonra konaktaki herkese güzel görünen Salih, Naime Hanım için iticidir, çocuğun her davranışında sinirine dokunan bir kabalık bulur. Naime Hanım, Suat Paşa'nın ölen ilk karısından da çocuğu olmadığından kusurun kendisinde değil Paşa'da olduğunu ama bunu herkesin

³¹ Halit Ziya Uşaklıgil, *Bir Yazın Tarihi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1941, s. 51.

³² Tepeyran, *Küçük Paşa*, s. 25-26

bilmediğini, “Kısırlık kusuru Paşa’dadır” diye konağın kapısına bir levha asılamayacağına göre bu uğursuz çocuğun “Hanımefendi kısırdır, Hanımefendi kısırdır.” diye ilan ederek daima içeride, dışarıda dolaşıp duracağını düşünür. En büyük korkusu ise Paşa’nın Salih’i kendisine varis tanıması, öyle vasiyet etmesi ihtimalidir. Bu ihtimal Naime Hanım’ın kalbini “yün kumaş içine sokulan güve gibi”³³ kemirmeye başlar.

Suat Paşa’nın yaptığı ancak resmî bir belge ile herkese duyurmadığı bu iyilik ve bununla birlikte gelişen Naime Hanım dışında konaktakilerin Salih’e ilgisinin artması hem oradaki hem de birkaç sene sonraki yaşantısında Salih’in büyük felakatlere uğramasına sebep olur.

Romanda yazar, tanrısal bakış açısını kullanmasına rağmen “Adını daima hürmetle andıracak surette vatanperverane, hamiyetkârane teberruları unutmamış olan merhum paşanın Salih’in istikbalini hiç düşünmemiş olması hakikaten inanılmaz bir ihtimal olacağından yazılmış bir vasiyetname Naime tarafından çalınarak yakılmış olması muhtemeldir.”³⁴ diyerek bir vasiyetin var olup olmadığı konusunda net bilgi vermez, okuyucunun muhayyilesinde böyle vasıflara sahip Suat Paşa’yı düşüncesiz duruma düşürmek istemediği gibi Naime Hanım’ın merhametsiz karakterini daha fazla ön plana çıkarır ve Salih’in İstanbul/konak/Küçük Paşalık/varlıklı olma yollarını kapatarak yaşayacağı ihmal ve istismarlara maruz ve korkunç sona mecbur bırakır.

Haldun üç yaşına girdiğinde babası Dilaver Bey ikinci kolorduya memur olur. Selime Haldun’u emzirirken Salih’in de annesi olduğu hiç hatıra gelmez, bu sıfatına hiç hürmet edilmez ise de şimdi Suat Paşa’nın evlatlığı olan Salih’in annesi olduğu için Nüzhet Hanım Selime’den Edirne’ye gelmesini isteyemez. Dilaver Bey, eşi ve çocuğuyla birlikte Edirne’ye gider. “Dilaver Paşa ile oğlu Haldun Edirne’ye gidince konakta Küçük Paşalık makamının boş kalması Büyük Paşa’nın büyüklüğü için bir nakısa gibi görüldüğünden umumi arzuya binaen Küçük Paşalık Salih Bey’e tevcih”³⁵ olunur.

İstanbul’a getirtilerek Selime ve Salih’in düzeninin bozulmasına, Haldun’un sağlıklı beslenmesi/doyması için Salih’in sütten kesilmesine, emzirdiği iki sene boyunca Haldun’un sıhhatine dokunur diye Selime’nin kocası Ali ile ayda bir kere Nevnihal Kalfa ve Şirin Dadi’nin nezaretinde görüştürülmesine rağmen Edirne’ye gittikten sonra Nüzhet Hanım da Dilaver

---

³³ A.g.e., s. 27.

³⁴ A.g.e., s. 44.

³⁵ A.g.e., s. 29.

Bey de bir daha bu aileyi arayıp sormaz. Geleneğimizde yeri olan sütkardeşlik/sütannelik mefhumu bu iki çocuk ya da aile arasında bahis mevzuu bile edilmez.

İstanbul'da askerliğini yapan Ali, tezkeresini aldıktan sonra hem özlediklerinden hem de yeterli parayı biriktirdiklerine inandıklarından dolayı Selime ile köye gitmeye karar verirler. Ayrılık anne-Salih, baba-Salih arasında bir üzüntüye sebep olmaz. Yazar, bu durum için Ali'nin oğlunun gözünün önünde büyümemesi, onu öpüp okşamaması yüzünden baba-oğul bağının kuvvetlendirilmemesini, Selime'nin ise oğlunu zahmetsizce büyütmesini makul bir sebep olarak görmez, mutlaka onu an itibarıyla mesut ve istikbalini emin bilmekten kaynaklanan bir iç rahatlığına bağlar. Tepeyran, Salih'in kederlenmemesi için de çeşitli nedenler ileri sürer. Salih için babasının her gün gördüğü askerlerden farkı rastladıkça sert parmaklarıyla yüzünü sıkıp incitmesinden ibarettir. Dilinin şivesi gibi her hâliyle Salih'e çok kaba görünen Selime'yi onunla karşılaştıramayacak kadar nazik ve güzel kadınlar arasında ayrılığından üzülecek kadar sevmeye bir sebep bulunmamakla beraber "Selime'nin daima Haldun'la iştigal etmesi haset saikasıyla bir soğukluk peyda edebilirdi."³⁶ Babası asker olsa da aynı şehirde, annesi ile aynı konaktadırlar. Anne ve babasından ayrılan bir çocuğun bu kadar tepkisiz kalması, onlara yakınlık hissetmemesi ve sevmemesi ile ilgilidir. Salih'in bu psikoloji içinde bulunmasının sebebi ebeveyninin çocuğu sevgi ve şefkatten mahrum bırakması, gerekli ilgiyi göstermemesidir.

Suat Paşa, Salih'i öz evladı gibi terbiye ve talim ettirmeyi arzu etmektedir ancak altı yaşını geçmeden okuyup yazması için çocuğun tazip edilmesini istemez. Salih, altı yaşına yaklaştığı sırada pratik suretiyle Fransızca öğrenmesi; yedi yaşında gelince okutulması, yazdırılması kararlaştırılarak Matmazel Aleksandırin Bujiye adında 21 yaşlarında bir mürebbiye bulunur. Aleksandırin, Salih'e kendisini sevdirecek günde bir iki Fransızca öğretmeye çalışır. Bir süre sonra İstanbul'dan uzaklaştırmak maksadıyla kendisi için icat edilen bir görevle Suat Paşa taşraya gönderilir. Paşa gittikten sonra Naime Hanım, mürebbiyeyi Salih'ten ziyade kendi işleri ile meşgul ettiğinden çocuğun talim ve terbiyesi Aleksandırin'ın arzu ettiği kadar değil çocuğun okumak yazmak için pek az olan kabiliyeti nispetinde olsun Fransızca öğrenmesi mümkün olamaz. Bir yılda ancak yüze kadar sayı ile aylar, günler, yiyecek içeceğe dair beş on kelime öğrenebilir. Hanımefendi, Salih'le daha az meşgul olması için mürebbiyeden

³⁶ A.g.e., s. 34.

Fransızca öğrenmeye bile başlar. Ne zaman döneceği meçhul olan Suat Paşa İstanbul'a geldiğinde Salih'i imtihan ederek bilgisini umduğundan az bulup da muahezeye kalkışırsa Hanımefendi mürebbiyeyi şöyle müdafaa edecektir: "Allah'ı eyi bildiğini fakat göremediğini söyleyen, Peygamber'i Allah'ın torunu bilen ahmak Selime'nin çocuğu ancak bu kadar öğrenebilir."³⁷

Suat Paşa, evlatlığa kabul ettiği Salih'in eğitimine önem verse de İstanbul'dan ayrı kaldığı iki seneyi aşkın süre zarfında herhangi bir kontrol girişiminde bulunmayarak çocuğu ihmal etmiş, onu kasıtsız da olsa Naime Hanım'ın insafsız idaresine terk etmiştir. Naime Hanım, konaktaki hükmünü icraya devamla Selime'yi ve Salih'i köylü, cahil olduğu için hakir görmekte, Salih'in eğitimini engellemektedir.

Salih'te Fransızca'yı öğrenmek yeteneği az olmakla birlikte mürebbiye, çocuğu gizlice eğitmeye çalışır fakat başarılı olamaz. Salih okumaktan, yazmaktan çok sıkılır. Sıkıştırıldıkça "Ben yurt sınırlarında kan, köy tarlalarında ter dökmek için yaratıldım"³⁸ demek ister gibi hazin bir duruşla kitap, kâğıt üstüne gözyaşlarını döker. Okuma ve yazmada kabiliyetsizliği ile birlikte hevessizliğini de dikkate alan mürebbiye "atavizm" denilen irsi meyil ve kabiliyete Salih'i tam bir örnek addeder. "Aleksandirin Salih'in anasını, babasını görmemişse de onların köylü olduklarını işitmemiş olsaydı bile Salih'in en ziyade toprakla, bahçıvan alat ve edevatıyla oynamaktan, yazın bahçede, kışın limonlukta bahçıvanlara yardım etmekten, kendi kendine 'Has dur, selam dur!' diye askerlik talimlerine olanca ihtimamıyla devamından bunun en ziyade çiftçi ve asker hisleri tevaürüs etmiş olduğunu hükümde tereddüt etmeyeceğini iddia"³⁹ eder.

Çocuğun okuma yazmadaki isteksizliğinin atavizme/atacılığa bağlanması bir yere kadar doğru bulunsa da geldiği ilk andan itibaren köy hayatını ciddi şekilde yadırgaması, kendi isteği doğrultusunda eğilim ya da yeteneğini gösterecek herhangi bir davranış sergilememesi çelişki teşkil etmektedir.

Salih'in eğitim konusunda hevessizliği yazarın kendi hayatında da söz konusudur. Tepeyran, biri kendinden büyük, diğeri küçük iki erkek kardeşi öldüğünden ve üç kız içinde tek oğlan çocuğu olduğundan annesi ve bilhassa babası tarafından oldukça şımartılmıştır.⁴⁰ Çok yaramaz bir çocuk olan

---

³⁷ A.g.e., s. 36.

³⁸ A.g.e., s. 36.

³⁹ A.g.e., s. 36.

⁴⁰ *Canlı Tarihler 1: Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın Hatıraları*, s. 7, 13.

Ebubekir Hâzım, beş yaşında bile varmadan “bela defî kabilinden” evinin karşısındaki mahalle mektebine gönderilir. Hocası komşusudur, anne ve babasının Ebubekir Hâzım’ı ne kadar sevdiklerini bildiğinden ve onu gücendirmemek için istemeyerek müsamahalı davrandığından Ebubekir Hâzım zamanının çoğunu okulda değil sokakta geçirir. Harfleri birer işkence aleti gibi görür.⁴¹ Yazar belki de beş yaşında iken okula gönderilmesi sebebiyle Suat Paşa’ya altı yaşını geçmeden Salih’in okuma yazma için sıkıntıya sokulmamasını ister ve yukarıdaki eğitim programını hazırlar.

Köye döndükten altı ay sonra Nazikter Kalfa’ya gelen mektupta Selime, Ali’den boşandığı haberini verir. Köye vardıklarından bir müddet sonra İstanbul’dan Ali’ye gelen imzasız mektupta Selime’nin gayrimeşru ilişkisi bulunduğu arabacı Küçük Osman’ın ayrılığa dayanamayarak verem olup öldüğü, heybesinden de Selime tarafından verilmiş bir ipekli mendil çıktığı şeklindeki iftira üzerine Ali derhâl Selime’yi boşar. Köyde kendi ailesini geçindirmekten aciz büyük kardeşinden başka kimsesi olmayan Selime’nin, Ali’nin türlü bahanelerle aldığı “avuç dolusu” altınları da yoktur, yakın köylerden birinin muhtarı Kamber Ağa ile evlenir. Mektupta boşandıktan sonra konağa geri gelmeyi ancak onların da bu iftiraya inanıp kendisini kötü kadın zannederek eve almayacaklarından, sokaklarda kalıp sürünmekten korktuğunu söyler. Bu iftirayı kimin attığı bulunamaz. Arabacı Küçük Osman veremden değil tifoya tutularak bir hafta içinde ölmüştür. Konaktaki bütün cariyelerin şahitlik yaptığı mendil ise hanımefendinin kupa arabasına sinen latif kokuların intişar kaynaklarından biridir. Hanım nasılsa mendili araba içine düşürmüştür.

Yazar, Salih’in köye döndükten sonra yaşayacağı ağır istismarların zeminini teşkil eden bu boşanma vakasının müsebbibini de açıklamaz. Kocasıyla bile iki kişinin refakatinde görüştürülen bir kadının gayrimeşru ilişki yaşamasına cahil bir adam portresi ile sunulan Ali inanır ancak aynı adam daha sonra yaptığından pişman olur. Ne var ki artık çok geçtir. Her ikisi de evlidir ve çocukları vardır. Ali’nin nedameti ile yazar yalnız Selime’yi temize çıkarır; Salih’in ailesini bir araya getiremez; çocuk, yaşayacağı ihmal ve istismarlara mahkûmdur.

Suat Paşa’nın adsız ve mahalsiz memuriyeti iki seneden fazla sürer. İstanbul’a sağlığı bozulmuş olarak döner, aile hekimi bir müddettir onun sıhhi durumunda şüphelenmektedir. Bu seyahatten faydalanacağı umulurken hastalığı ilerler, İstanbul’a döndükten birkaç ay sonra yatağa düşer. Paşa veremdir, bu

---

⁴¹ A.g.e., s. 13.

sebeple Salih/Küçük Paşa ve konağın küçük köpeği Kartopu dışında eşi Naime Hanım dâhil herkes Paşa'ya yaklaşmaktan sakınır, kendilerini korumaya çalışır.

Paşa'nın ölümü sanki lüzumsuz bir varlığın yokluğu gibidir, çok çabuk unutulur. Naime Hanım konakta yeni düzenlemeler yapar. İlk olarak Küçük Paşa'yı köyüne göndermeye karar verir. Derhâl yatağı, yorganı, kıyafetleri oyuncakları kısacası her neyi varsa toplanıp hazırlanır. Nazikter Kalfa'nın konağa kırk günlükken gelen yedi buçuk senedir rahat ve huzur içinde büyüyen, anne ve babasını tanımayan Salih'in hiç bilmediği bir köyde, hiç alışmadığı bir sefalet içinde yaşayamayacağını söylemesi üzerine Naime Hanım, Nazikter'i tehdit ettikten sonra "Böyle tünediği ağaç dallarını kurutan, bacasına konduğu ocağı söndüren baykuş gibi Paşa'nın başını yiyen bu uğursuz piç kurusunu bundan sonra görmek istemem, sınırlarıma dokunuyor, bir an önce defediniz, işte bu kadar."⁴² cevabını verir. İnatçı, kindar, keskin bir zehir olan "güzelavrat otu" kadar hissiz bir zalim olarak nitelendirilen Naime Hanım'ın ayaklarına kapanan Nevnihal; merhamet etmesini, çocuğun yaşının çok küçük olduğunu; annesinde kalsa üvey baba, babasında kalsa üvey anne eline düşeceğini, Salih'in analı babalı bir öksüz sayıldığını söyler. Ancak Naime Hanım, küçük olmasına gönderme yaparak tahta biti ile Salih'i mukayese eder. Nasıl ki tahta bitinin küçükleri büyüklerinden ziyade rahatsız eder, görür görmez ezilir. Salih de öyledir, mutlaka gidecektir. Nevnihal kapıdan çıkarken Naime Hanım: "İt itin her yerde mirahurudur, kapı yoldaşlığı gayreti"⁴³ diyerek Salih'in küçük beylik, Küçük Paşalık rütbeleri, paşanın evlatlığı sıfatlarının silindiğini ve bir köle, bir uşak derecesine indirildiğini anlatır. Mürebbiye Aleksandırin, Nevnihal ve Nazikter'le aynı düşüncededir. Küçük Paşa adı takılarak yedi buçuk sene gerçekten bir paşa veya paşa çocuğu gibi yaşamaya alıştırdıktan sonra köye göndermek belki seksen yıl yaşayacak bir çocuğu işkence ile öldürmek kabilindedir. Böyle bir çocuk köyde ne yapar, nasıl yaşar?⁴⁴ Yazar, Salih'in içinde bulunduğu durumu, köyüne gittiğinde yaşayacağı sıkıntıları üç farklı ağızdan üç farklı açıdan söylettirir.

Salih; dağları, kırları çok sever, tenezzüh için gittiği Kâğıthane'den dönüşlerde zorla arabaya biner. Nazikter, Nevnihal ve Aleksandırin, çocuğa kovulduğunu belli etmeden onu köye yönlendirmeye karar verirler. Köye, anne ve babasının yanına gönderilse memnun olup olmayacağını sorarlar. Salih, köy

---

⁴² Tepeyran, *Küçük Paşa*, s. 42.

⁴³ A.g.e., s. 44.

⁴⁴ A.g.e., s. 45.

denilince Kâğıthane Köyü'ne mi, diye sorar. Anne ve babası olmadığını söyler. Nazikter “Sütüne ile kocası diyecektim.” şeklinde sorusunu değiştirir. Salih, onları değil, köyü sevdiğini; bu sebeple gitmek istediğini belirtir. Nazikter'in Salih'e Selime'nin asıl Haldun'un sütünesi (sütannesesi) olduğunu söylememesi çocuğa yapılan bir başka hatalı davranıştır.

Salih, ağustosun 28. günü Haydarpaşa'dan hareket edecek şimendifer katarına bindirilecektir. Kâğıthane gezintilerine has bir sevinçle konaktan çıkarken beni de götür, der gibi bakan Kartopu'nu yanına almak ister. Hanımefendi'ye sorulduğunda “Şımarık piç, aklına geleni istiyor...”⁴⁵ dediğini duyar ve çok üzülür, veda için hanımının eteğini öptüğünde Naime Hanım: “Haydi, Rabb'im selamet versin fakat ileride köyden usanıp da eski çarıklarını sürüyerek sakın bir daha buraya geleyim deme, bu konağı unut. Baban, anan gibi köylü olmaya çalış”⁴⁶ diye zalimane bir ihtar ile Salih'in kalbini daha çok kırar.

“Salih'in eski bir Frenk halısı parçasına sarılan yatak takımı ile sıçan tüyü renginde bir astar üzerine siyah demir çemberler geçirilip sarı pullar, sarı başlı çivilerle süslenmiş olan sandığı”⁴⁷ tren vagonuna teslim edilir. Kâmil, vagonun penceresine yaklaşarak Salih'e Naime Hanım'ın kendisini istemediğini, geri dönerse sokaklarda kalacağını söyler. Tren uzaklaşırken Suat Paşa öldüğü için İstanbul'un Hanımefendi demek olduğunu, Kartopu'nu bile seven bir kadının kendisini niçin sevmediğini bir türlü anlayamadığını düşünür ve “Varsın sevmesin, ben de onu sevmem.”⁴⁸ diyerek psikolojik savunma mekanizmasına başvurur. Bir evcil hayvan kadar değerinin olmaması, bebekken geldiği ve evlat edinildiği evden kovulması, hiç hatırlamadığı anne ve babasının yanına gönderilmesi henüz köye gitmeden, hiç bilmediği yeni hayatının başlangıcında Salih'i duygusal bakımdan sarsar.

Salih, hatırlamasından Naime Hanım'ın haberi olacakmış gibi konağı düşünmemeye çalıştıkça Kartopu ile birlikte Hanımefendi gözünün önüne gelir. Dördüncü istasyona varınca Erenköyü diyen ses Salih'in zihnini farklı düşüncelere sevk eder. Erenköyü de köy, kendisinin de bir köyü var ve oraya gidiyor. Salih, Selime ve Ali'nin dışında o köyün başka sakinleri olduğunu düşünemez. Kâmil'in her zaman söylediği gibi “tepeleri bulutlara erişen

---

⁴⁵ A.g.e., s. 48.

⁴⁶ A.g.e., s. 49.

⁴⁷ A.g.e., s. 50.

⁴⁸ A.g.e., s. 51.

dağların eteklerinde başlayıp göz görebildiği kadar uzayan yeşil tarlaların kıyılarında, ulu ağaçların altında; beyaz köpüklü, berrak sulu çayların kenarlarında gezecek; zıp zıp sıçrayan, arka ayakları üstüne kalkıp birbirleriyle oynayan uzun kulaklı keçi yavrularını temaşa edecek, ürkütecek, çiçekten çiçeğe konup uçan beyaz, kırmızı, sarı kelebekleri kovalayacak”⁴⁹tır.

Salih uzun ve meşakkatli yolculuğa yukarıda tasviri yapılan köyü tahayyül ederek katlanır. Ancak köye geldiğinde hayali bir serap gibi yok olur. Kendi köyünü, yolculuk sırasında geçtiği ve beğenmediği köylerin hepsinden sefil, kötü bulur.⁵⁰ Salih o kadar üzgün/karamsardır ki yazar, çocuğun meyuşluk derecesini okura bırakmayı daha muvafık bulur.⁵¹ Ali, oğlunu harap evine götürür. Salih, Selime’yi sorduğunda ise “O bizi birahtı gitti, başka kocaya vardı, başka çocuklar doğurdu, şimdi onların anasıdır. Zaten o seni sevmiyordu. Burada analığın var, bu daha çok sever seni. Sen de onu seveceksin değil mü?”⁵² cevabını verir. Salih’in canı annesi olduğundan değil de adını çok işittiği bir kadını burada bulamadığından sıkılır. Çocuk, üvey annesi Selime olarak tanıtılsa kabulde tereddüt etmeyecek derecede annesini hatırlamaz. Salih, koyu mor fesli, sarı yazma yemenili, mavi bezden poturlu bir köylünün (Ali) kendisine sürekli oğlum, oğlum deyip durmasından da hoşlanmaz.⁵³ Ali, kendi hatası yüzünden boşadığı karısını, Salih’in sütüne dediği annesini böyle tanıtırken çocuğun burada uyum problemi yaşayacağını aklına bile getirmez.

Üvey anne Haçça, zihnini zaman zaman kurcalayan Küçük Paşa’dan haberdardır. Varlığından rahatsız olmakla birlikte bir gün gelip de çocukları Mevlüt ve Güssün’ü himaye eder ümidiyle Salih’in bu koca dünyanın bir köşesinde Küçük Paşa olarak yaşamasına gönlü razıdır. Ancak İstanbul’dan kovulduktan ve oraya bir daha gitme ihtimali bulunmadığından Haçça için Salih, Selime’nin bir parçası evde dolaşip duracak, Mevlüt ve Güssün’e mahsus baba sevgisine ortak olacak zararlı bir mahlûk, “yeni bir müstehlik; şehirlere, bütün köylere musallat olan paşaların yalnız bu eve saldırılmış bir küçüğü, hülasa çocuk şeklinde küçük, paşa isminde bir büyük bela”dır.⁵⁴

---

⁴⁹ A.g.e., s. 51.

⁵⁰ “Yazarın Niğdeli olmasından hareketle bu köyün Niğde civarında olduğu sanılmaktadır.” Abdülkadir Hayber, *Ebubekir Hâzım Tepeyran*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 58.

⁵¹ A.g.e., s. 62.

⁵² A.g.e., s. 66.

⁵³ A.g.e., s. 66.

⁵⁴ A.g.e., s. 71.

Yazar, Haçça'nın daha ilk görüşte büyük bela addettiği Salih'in şahsında dönemin eleştirisini de yapar. Haçça, kendi/çocuklarının menfaati için İstanbul'da kalmak şartıyla Salih'in varlığından rahatsız değildir ama bu durumda eve yeni bir tüketici gelmiştir hem de kocasının eski karısından olma bir tüketici.

Köyün manzarasında Salih'in hoşuna gidebilecek bazı şeyler vardır ancak artık "evimiz" diyebileceği bu karanlık ev ve içindekiler çocuğa hüznü verir. Salih Nişantaşı'ndaki konak ile bu evi karşılaştırır ve umutsuzluk içine düşer. Kardeşlerinin kılık kıyafeti, bakımsızlığı, yeme içme âdetleri vb. Salih'i hayrette bırakır.

Yazar, evin perişanlığı kadar belki de daha fazla karanlık olmasından bahseder. Tepeyran, hatıralarında da kendi çocukluğundaki bir karanlık mekânı söz konusu eder. Mahalle mektebine devam etmeyen Ebubekir Hâzım, annesinin de okuduğu, o devirde yapı bakımından Niğde'nin en iyi mekteplerinden birine verilir. Ancak oradan da kaçır. Bunun en önemli sebeplerinden biri pencerelerine üç ay önce kaba kâğıt yapıştırıldığından içeri hava ve ışık girmeyen mektebin "üç aydan beri taze hava cereyan etmediği için kötü kokulu bir karanlık"⁵⁵ içinde olmasıdır.

Salih'in annesi ile görüşmesi meselesi Haçça'nın hoşuna gitmez. Salih'in İstanbul'dan getirdiği sandıktakilerin bir kısmının elinden gideceğini düşünür. Selime'nin oraya gelmesini ya da Salih'in Selime'ye gönderilmesini türlü bahanelerle geciktirir.

Selime bir gün sonra oğlunun köye geldiğini duyar. Selime'nin önceki kocasından bir çocuğunun köye gelmesi Kamber'e "eski bir dostundan, kırığından haber gelmiş kadar kötü tesir"⁵⁶ eder. Çocuğunu görmesi için on beş gün sonra izin verir. Selime, kardeşi İbrahim'in evine gider, oğlunu da oraya ister. Salih, üniformasını ya da hiç olmazsa alafranga elbiselerinden birisini giymeyi arzu eder ancak Haçça, Selime'ye memnun edecek her şeye engel olduğundan sandığın anahtarını kaybettiğini söyleyerek buna da mâni olur. Buluştuklarında Selime, oğluna defalarca sarılır, öper. Salih, konuşmalarından bir şey anlamaz. Ama sevgisini hissederek ona karşı kalbi ısınır. "O evde Haçça'nın yerine Selime'yi bulsa ara sıra yüzüne böyle bir çift şefkat kaynağından fişkırان damlalarla ıslak yüzler dokunsa bu sefil köy hayatından belki bu derece çabuk soğuyup nefret etmeyecekti. Korkunç bir uçurumun

⁵⁵ *Canlı Tarihler 1: Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın Hatıraları*, s. 14.

⁵⁶ Tepeyran, *Küçük Paşa*, s. 80.

dibindeki bu kötü köyden, bu karanlık evden kaçmak, kurtulmak istediği zamanlar ‘canım, ciğerim, yavrum’ diyen ana kollarıyla kucaklansa kendisini bu kadar yalnız bulmaz, yüreğini yeis ve fütura bu kadar çabuk teslim etmezdi.”⁵⁷ Yedi buçuk yaşındaki Salih, o güne kadar anne sevgisinden, şefkatinden yoksun büyümüştür, özellikle Haçça’nın evinde ilgiye muhtaçtır.

Salih, Mevüt ve Güssün’le ilgili her sözü işittiği hâlde kendisine karşı sağır, dilsiz gibi duran Ali’ye içinde bulunduğu hissiyatı dile getirmeyi tenezzül sayar. Çünkü köye geldikten birkaç gün sonra Haçça, Paşa’nın tabutu evden çıkar çıkmaz Hanımefendi’nin Salih’i “çürük bir kelik (papaç eskisi)” gibi sokağa fırlatmasının sebebini Ali’nin çocuğun bir arsızlık, hoyratlık, ziyankârlık yapmasına bağlaması Salih’i incitmiştir, babasından büsbütün soğutmuştur. Ali de Salih’e soğuk davranır. Bunun sebebi ise imzasız bir mektup üzerine boşadığı Selime’nin çocuğuna yakınlık gösterirse anasının iffetsizliğini kabul etmiş olacağını fakat böyle soğuk davranırsa namusun bütün kalacağını düşünmesidir. Bu yüzden Haçça’nın Salih’e reva gördüğü bütün işkencelere göz yumar. Haçça her gün bir başka eziyet yapar. Salih’in kışın bile pirelerin hücumundan bıktığı yatağında tek başına yatmak hakkını da elinden alarak “pek iğrenç kokan” Mevlüt ile yatmaya mecbur eder. Salih’e ait sandıktaki eşyalardan mirliva üniformasından başka her şey ortalığa dökülür.

Bir gün Ali’nin uykuda olan babalık hisleri uyanır. Salih’i annesine götürmeye kendisi götürmeye karar verir. Bayramlık üniformasını giydirir, kılıcını kuşatır, komşulardan ödünç aldığı bir eşeğe Salih’i bindirerek yola çıkar. Haçça kuşkulandır.

Salih’in kıyafetleri, Kamber’in eski karısından olma oğlu Memiş’i kıskandırır. Her vesile ile Küçük Paşa’sını övüp Memiş’i kızdırarak üvey analık hislerini çok da bastıramamış olan Selime yüzünden Memiş, Salih’i aralarında yıllanmış bir düşmanlık varmış gibi asla sevmez. Kamber’de de çekememezlik vardır. Memiş, Salih’e sapanla nasıl taş attığını göstermek bahanesiyle dışarı çıkarır. El çabukluğu ile kıyafetindeki apoletlerden birini aşırıp samanlığa atar. Salih bunu fark edince aralarında çekişme başlar, Memiş, Salih’i döver. Bu da Kamber ile Selime’nin tartışmasına yol açar. Kamber, her gelip gidişte oğlu Memiş’e böyle iftiralar atmaması için Salih’in evine gelmesini yasaklar.

Böylece babası tarafından ihmal edilen, kardeş ayrımına şahit olan, üvey annesi tarafından istismara maruz kalan Salih’in sevmeye başladığı annesini

---

⁵⁷ A.g.e., s. 84.

görebilme, onunla yaşayabilme ihtimali de ortadan kalkar. Salih, Haçça ile yaşamak zorundadır.

Yakınlık göstermesi sebebiyle Salih'in babasına karşı sevgisi artarken yazar, çocuğun tutunacak tek dalını da elinden alır. Yemen'e gönderilmek üzere sekiz on tabur silah altına alınacaktır. Bu taburlardaki askerlerden biri babasıdır. Ali gittikten sonra Haçça'nın zulümleri katlanarak artar, Salih'in İstanbul'la tek somut bağı olan sandıktaki eşya ve kıyafetleri üzerinde artık hiçbir hakkı kalmaz. Evde harcanan suları çeşmeden taşımak, Güssün'ün beşiğini sallamak, kirli bezlerini yıkamak; yaş çalı çırpı, tezek ile tutuşuncaya kadar ocağa körüklük etmek; ineği, öküzleri sulamak, bunların dışkılarını toplamak; Mevlüt'ü gezdirmek, çok çamurlu yerlerde sırtına bindirip çıplak ayakları ile yere bastırmamak gibi bu yaştaki köy çocuklarının bile kaldıramayacağı işleri Salih'e yaptırır. Bir Güleryüz görmez, bütün hizmetlerinin karşılığı bir kuru ekmektir.

Gittikçe beden ve ruh sağlığı bozulan “Bütün zahmet ve meşakkatten ibaret olan köy hayatına tamamıyla alışkın olanların bile zor katlanacakları kış meşakkatlerine, pencereleri çifte camlı, çini sobalarla ısınan, kadife gibi Uşak, İran halıları serilmiş odalar içinde büyüyen Salih, bu altı üstü çamur, her tarafından rüzgâr işleyen karanlık dam içinde nasıl yaşayabilirdi?”⁵⁸

Şubat ayına doğru belirgin derecede solan Salih, öksürmeye başlar. Haçça buna sinirlenir, azarlamasına rağmen öksürmeye devam ederse kolundan tutup kapının önüne çıkarır. Salih, İstanbul'da iken nadiren öksürdüğü aile hekiminin bir çeşit şekerleme verdiği hatırlar.

Salih, sebepli sebepsiz vücuduna aldığı darbelerin siyah izlerinden “kaplan postuna” döndüğü hâlde şikâyet etmez. Haçça; Salih'i dövmeğe ayrı, çocuğun feryadından ayrı zevk duyar. Salih bunun farkına varmış gibi kendini zorlar, sesini çıkarmaz: “Üvey annesinin bu garip itiyadı Salih'i şaşırtıyordu. Bir tokattan ‘Aman’ diye bağırmasa ikincisi yetişiyor, bağırır ağlarsa iki tokat indiriyordu. Tecrübelerle öğrenmişti ki bir tokatla ağlamak, bir yumruktan şikâyet etmek, bir çimdikle of demek daha iki tokada hak kazanmak, üç yumruğa iştah göstermek bir tarafının derisi kıvrıla kıvrıla çürütülmeye müstahak olmağı. Binaenaleyh susmak, her şeye sabırla tahammül etmek şerhlerin ehveni idi.”⁵⁹

⁵⁸ A.g.e., s. 102.

⁵⁹ A.g.e., s. 109.

Salih'in kendini koruyabilmek amacıyla yaşının üzerinde geliştirdiği bu içsel tepki onun ne kadar çaresiz kaldığının bir göstergesidir. İhmal ve duygusal istismarın yanında fiziksel istismara da başlayan Haçça'dan dolayısıyla yaşadığı bu hayattan kurtulmanın çarelerini arayan Salih, annesinin yanına gidemez. Dayanılmaz dertlerinden kurtulmanın tek yolunun ölüm olduğunu yaşı gereği çocuğa düşündürmeyen yazar, karşısına bunu çağrıştıracak bir olay çıkarır. Bir kertenkelenin kaçmaya çalıştıkça köy çocuklarından gördüğü eziyetten kendini çaya atıp öldükten sonra kurtulduğunu gören Salih o gün "tahammül edilemeyen belalardan kurtaran tek çarenin ölüm olduğunu bizzat görmüş ve işitmiş"⁶⁰ tir. Salih muhtaç olduğu en önemli devayı bilir ancak kullanmak istemez. Yine yaşından beklenmeyecek bir olgunlukla direnir: "Ne Haçça'nın yumrukları altında ezilecek, ne aklıktan ölecek, ne soğuktan donacaktı. Bunlara dayanacak, büyüyecek, İstanbul'a asker olarak gidecek, muharebelerde hiç kimsenin yapamayacağı kadar büyük kahramanlıklar gösterecek, zabıt daha sonra gerçekten paşa olacak. Fakat paşa oluncaya kadar beklemeyecek, zabıt olur olmaz kılıcını taktığı gün yeni ve parlak bir çizme giyerek konağa gidecek. Naime Hanımefendi'yi bulacak: 'Bak geldim, eski çarıklarımı değil, parlak çizme ile kılıcı sürükleyerek.'⁶¹ Bu hayalini/düşüncesini Haçça'dan saklar; sandığından alıp Mevlüt'e verdiği oyuncakları gibi bunu da zihninden alıp Mevlüt'e verecekmış gibi korkar.

Salih, Küçük Paşalığın kuru laftan ibaret olduğunu anlar ve kendisine bu şekilde hitap edenlere kızar. Çünkü köy çocuklarının bu unvanı söylerken alay ettiklerini, arkasından taklidini yaparak güldüklerini bilir. Kimse ile konuşmaz, akrabaları çocuklara bile yaklaşmaz. Köyün تنها yerlerinde yalnız başına dolaşırken güçsüz bedenini "pek eski bir çift potin üzerinde, gübreli sokaklar arasında"⁶² sürüklerken zihni "bir melek gibi masum iken bir şeytan gibi kovulduğu cennette"⁶³, Naime Hanım'ın konağında, gezer; köy ve köylülerle ilişkisini keser.

Yukarıda yer verdiğimiz Salih'in ileriye dönük hayal/düşüncesinin yanında sık sık muhayyilesinde canlandırdığı eski hayatına sığınması ve etrafıyla bağını kopararak içe kapanması çocuğun gördüğü ihmal, fiziksel ve duygusal şiddete karşı geliştirdiği bir başka savunma mekanizmasıdır.

---

⁶⁰ A.g.e., s. 111.

⁶¹ A.g.e., s. 111.

⁶² A.g.e., s. 112.

⁶³ A.g.e., s. 112.

Salih'in dalgın şekilde dolaştığını gören köylüler çocuğun kim bilir ne sebeple manevi bir belaya uğradığını söylerler hatta bazıları çocuğun bu hâinden, ıstıraplı bakışlarından ürker. Salih, tıpkı Naime Hanım gibi Haçça tarafından da uğursuz ilan edilir. İstanbul'da Paşa'nın başını yemiş, burada ise Ali'yi askere yollamış, komşu kadının genç ineğine ne güzel dediği için hayvanı çatlatıp öldürmüştür. Zaten yaşadığı hayata uyum sağlayamayan Salih, çevresince menhus addedilip, alay edilerek yalnızlığa itilmiştir.

Salih, ikinci kışa da bu şekilde girer. Bir türlü ısınmadığı pis kokulu yatağının içinde Küçük Paşalık hayatını gözünün önünden geçirirken ağır bir öksürük nöbeti ile kendine gelir, “Asker Ali'nin bir mezar kadar karanlık evinde, pis yatak içinde, kirli yorganı altında yine o akrep yuvasında bulunduğunu”⁶⁴ anlar. Öksürük sesini bastırmak için yorganın altında sesini boğmayı bu tatlı hülya yüzünden unutan Salih'i Haçça kolundan tutar ve beline bir tekme atarak kapının önüne fırlatır. Rahatça öksürebilmek için imamın ahırına, hayvanların yanına gitmeye çalışan Salih, yediği tekme yüzünden acı çekmektedir. Sürünür, emekler, ıstırapla kapıya kadar yürür. Köy çocuklarının zulümlerinden kendini çaya atarak kurtaran kertenkelenin görüntüsü beyaz karlar üzerinde koşar, seker, sıçrar, nihayet su üstünde sırt üstü yatıp durur.⁶⁵ Suat Paşa'nın hayali hastalıklı simasıyla gözünün önünde belirir. “Ah, Paşa Baba niçin ölmüş, kendisini de birlikte götürmemişti. Ya o sağ olsa ya güzel hanımefendi, kara Haçça gibi kötü huylu, merhametsiz olmasa, şimdi böyle gece yarılarında, kar tipileri içinde çıplak ayaklarıyla karlar üstünde yürüyerek, zedelenmiş beliyile sürünerek, emekleyerek, korkusuzca öksürmek için imamın ahırına gideceği yerde İstanbul konağında olacaktı. Beyaz çini sobalı sıcak yatak odasında; beyaz boyalı, iki başlarında bir çift yumurta üzerinde oturan, diğeri iki yavrusuna yem veren iki beyaz güvercin resimleri bulunan yanları tel kafesli, kar kokusu gibi tertemiz yatağında bulunacak, mışıl mışıl uyumuş olacaktı. Yazık... yazık...”⁶⁶

Yazar, çocuğun ölmeden önceki son tasvirini eseflenerek yaparken alıştığı hayattan onu kopararak bu belalara dūçar eden Naime Hanım'ı önce müthiş şekilde korkutur/sarsar, sonra pişman ettirir, ardından bebeğini feci şekilde kaybetmesini sağlar; sonunda da delirterek korkunç bir sonla cezalandırır.

⁶⁴ A.g.e., s. 126.

⁶⁵ A.g.e., s. 128.

⁶⁶ A.g.e., s. 128.

Salih'in "her gün her gece hayalen ziyaret ederek taze kuvvet aldığı" Nişantaşı'ndaki konakta pek çok değişiklik olmuştur. Naime Hanım, Zarif adında bir delikanlı ile evlenir, önemsiz bir sebeple ilk çocuğunu düşürdükten sonra tekrar hamile kalır. Salih'in kapıya atıldığı gece İstanbul'da da sürekli kar yağmaktadır. "Gece yarılarında doğru Naime Hanım'ın başı birkaç defa ıstırapla sağa sola çevrildi. Yüzünde korku alametleri belirdi. Göz kapakları titredi. Burun delikleri açıldı; dudakları aşağıya, yukarıya çekildi. Dişleri kilitlenmiş gibi göründü. Bir an için soluk durdu. Benzi attı. Korkulu bir heyecanla yatağında doğruldu, oturdu. Birkaç saniye sabit bir bakışla kapıya doğru baktı. Yataktan kaçmak ister gibi bir telaş ve acele ile ayağa kalmaya çalıştı. Fakat sinirleri kendisine itaat etmediler. Sesi çıktığı kadar bağırarak kocasının üstüne yıkıldı, bayıldı."⁶⁷

Gördüğü rüyada yatak odalarının kapısı açılır ve merhum Paşa kapının önüne dikilir. Son günlerdeki siması ve çok sinirlendiği zamanlardaki sesiyle kapı tarafını eliyle göstererek "Melun, merhametsiz! Bak, Salih'e ne yaptığını görüyor musun?"⁶⁸ diyerek kaybolur kaybolmaz sanki bir tiyatronun perdesi kaldırılmış gibi duvar ortadan kalkar. Dağlı, dereli, ağaçlı bir köyün kış hâli ve gecenin manzarası görünür. Rüzgâr şiddetle esmekte ve kar yağmaktadır. Naime bu soğuk rüzgârı âdeta hisseder. Kar tipileri arasında küçük bir insan şeklini andıran bir karaltının gitmekte, etrafta büyük köpekler gibi pek çok siyah hayaller dolaşmaktadır. Bir ara bu insan ve hayvan hayalleri birbirine karışır. Küçük insan kaybolur. Korkunç hayvanlar ön taraflarında da birer kuyruk peyda olmuş gibi garip şekiller olarak yok olurlar.

Naime, Zarif Bey'e Salih'ten bahseder. Paşa'nın da kendisinin de çocuğu çok sevdiği, Paşa'nın vefatından sonra anne ve babasının ısrarı üzerine çocuğu köye gönderdiği açıklamasını yaparak yalan söyler. Zarif Bey, çocuğu yine getirtme önerisini sunar, Naime hemen kabul eder. Naime'nin fena hâlde sarsılan sinirleri bir türlü sükûnet bulmaz. Salih'e yaptıklarına pişman olur. Salih'i bir anne şefkatiyle sevmeye başlar. "Salih artık Selime'nin çocuğu, merhum Paşa'nın evlatlığı değil Naime'nin pek sevgili oğlu idi."⁶⁹

Aradan yirmi dört saat geçmesine karşın tedavinin bir tesiri görülmez, Naime'nin durumu ağırlaşır, doktorun söylediği gibi çocuğu düşüreceği anlaşılmasına, bu kadar sancılı çekmesine rağmen kurtulamamıştır. Söz söyleme

---

⁶⁷ A.g.e., s. 132-133.

⁶⁸ A.g.e., s. 133-134.

⁶⁹ A.g.e., s. 136.

gücü buldukça telgraf çekilmesini, Salih'i hemen getirmelerini ister. Telgraf çekilir. Otuz altı saat süren sancılar ve Salih'e ait hezeyanlar sonunda yedi aylık bebeği kolları kesilip başı ezilerek alınır. "Biricik ve aziz emelinin böyle parçalanarak ve ezilerek" çıkarıldığını gören Naime'nin şuuru da bozulur. Delilik fevranları arasında "Küçük Paşa" diye bağırır; yastıkları kucaklayıp, yorgan köşelerini kıvrırıp "Salih, mini mini yavru!"⁷⁰ diye okşayıp öper. Üçüncü gün Doktor, Naime'ye deli gömleği giydirilmesini ihtar etmekte iken telgraf gelir. Telgrafta adı geçen sabinin üç gün evvel geceleyin köy içinde kurtlar tarafından itlaf edildiği ve yenildiği haberi yazılıdır. "Zavallı Küçük Paşa, Suat Paşa konağında küçük bir köpek kadar olsun bir yer tutamadığı gibi, köy mezarlığında da iki arşınlık bir çukur işgal"⁷¹ edememiştir.

Sonuç

Küçük Paşa'da yazarın Salih'e reva gördüğü ölüm şekli eserin dramatik yönüne katkı sağladığı gibi böyle çocukların bu dünyada yeri olmadığını da işaret etmektedir. İki farklı kültür, iki farklı mekân arasında kalan Salih de ölümü düşünmüş ancak buna kalkışmamış, çilesini çekmeyi seçmiştir. Bu derece ihmal, duygusal ve fiziksel istismara maruz kalan Salih'in roman boyunca dikkati çeken tek öfke sahnesi anlatıcı aracılığıyla verilen gücü yetse sevgili Mevlüt'ü, nazlı meleği Güssün'le beraber Haçça'yı sürüyerek karlar içinde yuvarlaması; kendisini ısırılmış, zehirlemiş bir yılan gibi başını ezmekte tereddüt etmemesidir. Ama yazar, bu düşünceyi bile Salih'e çok görür: "Sabık Küçük Paşa'nın dimağında alevlenen hiddet ateşi karalık mezarlar içinde çürük ölü kemiklerinde toplanmış fosfor şuleleri kabilinden bir ateş idi. Kimseye görünmez, kimseyi yakmaz, kimseyi tehdit etmezdi."⁷²

Önce anne ve babasının tercihi, ardından Suat Paşa tarafından evlat edinilmesi, sonrasında Naime Hanım yüzünden konaktan kovulması ve nihayetinde köyde öz/üvey ebeveynlerinden çektiği sıkıntıların hiçbirisinin müsebbibi Salih değildir. Günahsız bir çocuğun dokuz buçuk yıllık hayatı ona bakmakla yükümlü kişilerin kasıtlı veya kasıtsız ihmal ve istismarına maruz kalarak geçmiştir.

Kırk günlükten süttten kesilmeye başlanarak hakkı olan anne sütü yerine inek ve keçi sütü içmeye mecbur bırakılarak beslenme; evlatlığa kabul ettiği

---

⁷⁰ A.g.e., s. 138.

⁷¹ A.g.e., s. 138.

⁷² A.g.e., s. 127.

hâlde Suat Paşa'nın önce koruması sonrasında hem duygusal hem de yasal yollardan çocuğa sahip çıkmaması, evlatlık olayını istemeden de olsa onaylayan Naime Hanım'ın çocuğu önemsememesi, değersiz görmesi, aşağılaması, küçük düşürmesi, reddetmesi, tehdit etmesi, onunla alaylı konuşması; annesi Selime, babası Ali'nin Salih'i koruma, besleme, giydirme, sağlık, eğitim konularındaki ihmali, duygusal ihtiyaçlarını karşılamamaları, kardeş ayrımı; üvey baba Kamber'in çocuğu istememesi, üvey annesi Haçça'nın Naime, Ali ve Selime'nin yaptıklarının yanında Salih'i korkutma, yıldırma, üzerinde aşırı baskı ve otorite kurma, çocuktan yaşının üzerinde sorumluluklar beklemesi insanlık kadar eski bir ayıp/suç olan çocuk ihmali ve istismarının *Küçük Paşa*'da bütün boyutlarıyla karşımıza çıktığını göstermektedir.

Ebubekir Hâzım Tepeyran, 1910 yılında *Küçük Paşa*'yı Anadolu köylerinin yürek parçalayan kaderini dikkatlere sunma niyeti ile yayınlamıştır. Ancak yazar, çevresinin de ısrarı ile değişen şartlar ve okur beklentisini dikkate almak gerektiğinden hareketle eserine müdahale etmiştir. Bu müdahale sırasında yapılan değişiklikler/çıkarılan kısımlar sebebiyle metnin anlamı yazarın niyetini aşmıştır. İstanbul'daki konak hayatının yanında köy ve köylü unsurları ile ilişkilendirilse de 1946 yılında basılan şekliyle *Küçük Paşa* yukarıda incelendiği üzere ihmali ve istismara uğrayan Salih'in romanı hâline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Mithat, *Çengi/Kafkas/Süleyman Musli*, Haz. Erol Ülgen, M. Fatih Andi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Ahmet Mithat, *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, Haz. Tacettin Şimşek, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Ahmet Mithat, *Hayret/Bahtiyarlık*, Haz. Nuri Sağlam, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Ahmet Mithat, *Jön Türk*, Haz. Osman Gündüz, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Aksoy, Ercüment- Çetin, Gürsel- İnanıcı, Mehmet Akif-Polat, Oğuz-Sözen, M. Şevki-Yavuz, Fatih, “Çocuk İstismarı ve İhlali” <http://www.ttb.org.tr/eweb/adli/7.html>

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* (1860-1923), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1995.

Andı, M. Fatih, “Türk Romanında Köy ve Kemal Tahir”, *Sosyoloji Yılığ-Kitap 11-Baykal Sezer’e Armağan*, İstanbul, 2004, s. 510-520.

Andı, M. Fatih, “Türk Romanında Köye Açılma ve Mehmet Celâl’in Romanları”, *Edebiyat Araştırmaları-1*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 71-83.

Bahar, Güven-Savaş, Haluk A.-Bahar, Aynur, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12), 2009, s. 51-65.

Barthes, Roland, *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993.

Canlı Tarihler 1: Ebubekir Hâzım Tepeyran’ın Hatıraları, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1944.

Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: Tanzimat’tan Meşrutiyet’e Kadar* (1859-1910), Varlık Yayınevi, İstanbul, 1965.

Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı*, Çev. Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011.

Eco, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, Çev. Kemal Atakay, 3. bs., Can Yayınları, İstanbul, 1996.

Eco, Umberto, *Yorum ve Aşırı Yorum*, Can Yayınları, İstanbul, 2008.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat’tan Cumhuriyet’e* (1839-1923), 3. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.

Fatma Aliye Hanım, *Muhadarat*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1996.

Gadamer, Hans Georg, *Hakikat ve Yöntem*, 1.Cilt, Çev. Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008.

Gadamer, Hans Georg, *Hakikat ve Yöntem*, 2.Cilt, Çev. Hüsamettin Arslan, İsmail Yavuzcan,

Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Metres*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1945.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Mürebbiye*, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1966.

Hayber, Abdülkadir, *Ebubekir Hâzım Tepeyran*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Kaplan, Mehmet, “Karabibik”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1*, 3. bs. Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, s. 384-393.

Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, 3. bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Kerman, Zeynep, “Samipaşazade Sezai’de Köy ve Köylü”, *Hareket*, S. 2, Nisan 1979, s. 48-51.

Mehmet Celâl, *Küçük Gelin*, Haz. M. Fatih Andı, Enderun Yayınları, İstanbul, 1995.

Mizancı Mehmet Murat, *Turfanda mı yoksa Turfa mı*, Haz. Birol Emil, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 14. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Nabizade Nâzım, *Karabibik*, Kasbar Matbaası, İstanbul, 1890.

Namık Kemal, *İntibah*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Okay, Orhan, “Türk Romanına Köy Mevzuunun Girişinde Unutulan Bir İsim: Ahmet Mithat Efendi”, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990, s. 314-330.

Recaizade Mahmut Ekrem, *Araba Sevdası*, Haz. Hüseyin Alacatlı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Şemsettin Sami, *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*, Haz. Mehmet Emin Açar, Enderun Yayınları, İstanbul, 1990.

Tatar, Burhanettin, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti (Gadamer Versus Hirsch)*, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.

Tepeyran, Ebubekir Hâzım, *Yeni Şeyler, Birinci Cilt: Küçük Paşa*, Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul, 1326/1910.

İhmale ve İstismara Maruz Kalan Bir Çocuğun Romanı: Küçük Paşa

Tepeyran, Ebubekir Hâzım, *Küçük Paşa*, 2. bs., İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1946.

Tepeyran, Ebubekir Hâzım, *Küçük Paşa*, 3. bs., De Yayınevi, İstanbul, 1984.

Turhan, Ebru-Sangün, Özlem- İnandı, Tacettin, “Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi”, *Sted*, 15 (19), 2006, s. 1543-157.

Uşaklıgil, Halit Ziya, *Aşk-ı Memnu*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1945.

Uşaklıgil, Halit Ziya, *Bir Yazın Tarihi*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1941.

Wellek, René-Austin, Warren, *Edebiyat Bilimin Temelleri*, Çev. Ahmet Edip Uysal, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.